

Ένα μανιφέστο για το νέο φεμινιστικό κύμα της εποχής μας

Γράφει ο ΚΩΣΤΑΣ ΒΟΥΡΕΚΑΣ*

Φεμινισμός για το 99% Μανιφέστο

Τσίτσια Αρρούτσα, Τίθι Μπαττασάρια
και Νάνσυ Φρέιζερ,
Εκτός Γραμμής, Αθήνα 2022

Το *Μανιφέστο «Φεμινισμός για το 99%»* αποτελεί ένα επίκαιρο έργο, που πλέον είναι άμεσα προσβάσιμο στο ελληνικό κοινό, χάρη στην ιδιαίτερα καλαίσθητη έκδοση του «Εκτός Γραμμής» και την εξαιρετική μεταφραστική προσπάθεια του Γιώργου Καλαμπόκα και της Αφροδίτης Χριστοδουλάκου. Εμφανίζεται σε μια εποχή ορμητικής ανόδου του φεμινιστικού κινήματος διεθνώς, σε χώρες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, και προσπαθεί να εκφράσει το πνεύμα της. Η νέα φεμινιστική παλίρροια, αποδεδειγμένα ικανή να παράγει κεντρικά πολιτικά γεγονότα μείζονος σημασίας, εκ των πραγμάτων συνδέεται με τις ριζοσπαστικές αναζητήσεις και πρακτικές σε όλα τα υπόλοιπα πεδία, προκαλώντας κρίσιμα ρήγματα στην ηγεμονία του φιλελεύθερου φεμινισμού που είχε επικρατήσει από τη στιγμή της άμπωτης του δεύτερου κύματος και της ιδεολογικής εξάντλησης του ριζοσπαστικού φεμινισμού της δεκαετίας του εβδομήντα.

Οι συγγραφείς επιχειρούν να συνενώσουν όλες τις τρέχουσες αγωνιστικές παραδόσεις του φεμινιστικού κινήματος σε ρητά αντικαπιταλιστικό ορίζοντα, διαπραγματευόμενες τις σχέσεις του φεμινιστικού με το εργατικό, το αντιρατσιστικό, το οικολογικό και το αντιπολεμικό κίνημα. Το αντίπαλο δέος αυτής της προτεινόμενης συγκρότησης του νέου φεμινισμού είναι ο φιλελεύθερος και

* Αρχιτέκτονας - πολεοδόμος

εταιρικός φεμινισμός, που συλλαμβάνει τον φεμινισμό ως διακριτό και αποκομμένο ρεύμα, διεκδικεί τυπικές και όχι ουσιαστικές ελευθερίες και δικαιώματα και δίνει έμφαση στην άρση των πατρι-αρχικών εμποδίων της ατομικής ανέλιξης γυναικών σε θέσεις πλούτου και εξουσίας. Πολιτικά, η πρόταση των συγγραφέων εγγράφεται στον ευρύτερο στόχο της σύστασης μιας αντικαπιταλιστικής επαναστατικής εναλλακτικής, ενάντια στο κυρίαρχο σε πλανητικό επίπεδο σήμερα δίπολο της αστικής πολιτικής, ανάμεσα σε νεοφιλελεύθερα –«προοδευτικά» και «λαϊκά»– ακροδεξιά ρεύματα.

Η θεωρητική έννοια-κλειδί του εγχειρήματος, είναι αυτή της κοινωνικής αναπαραγωγής του εμπορεύματος «εργατική δύναμη». Η κοινωνική αναπαραγωγή εννοιολογείται ως μια σφαίρα που ειδικά στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής διακρίνεται σαφώς από την οικονομική παραγωγή, λαμβάνει χώρα στο νοικοκυριό, στις κοινότητες και στους δημόσιους θεσμούς και συμπεριλαμβάνει τη βιολογική αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους, όλες εκείνες τις δραστηριότητες, τα αγαθά και τους θεσμούς που καθιστούν τους ανθρώπους ικανούς να συμμετέχουν στη σφαίρα της παραγωγής αλλά και την κυρίαρχη ιδεολογία που είναι απαραίτητη για την αναπαραγωγή του συστήματος. Ένα σημαντικό μέρος της διαδικασίας της κοινωνικής αναπαραγωγής, αποτελείται από εργασίες φροντίδας, στις οποίες εμφανίζεται ιστορικά αλλά και διαχρονικά μια σαφής έμφυλη ασυμμετρία: αναλαμβάνονται κυρίως από γυναίκες, τείνουν να είναι απλήρωτες και κοινωνικά υποτιμημένες. Η εντατικοποίηση της παραγωγικής εργασίας και η εξασθένιση της δημόσιας πρόνοιας στον σύγχρονο καπιταλισμό, προκαλούν κατά τις συγγραφείς μια «κρίση φροντίδας» ως πλευρά της συνολικής καπιταλιστικής κρίσης. Έτσι όλο και πιο συχνά ξεσπάνε αγώνες στο πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγής, από αυτούς που συνήθως ονομάζουμε φεμινιστικούς, έως αυτούς που αφορούν τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες. Στο πλαίσιο αυτό προτείνουν μια καθολικότερη σύλληψη της έννοιας της απεργίας,

η οποία θα συμπεριλαμβάνει και τη σφαίρα της αναπαραγωγής και μια πλατύτερη κατανόηση της έννοιας της τάξης και της ταξικής πάλης, η οποία συμπεριλαμβάνει πέρα από τον οικονομικό αγώνα στην παραγωγή και πολιτικούς αγώνες ποικίλους και διαφορετικούς, από τους αγώνες ενάντια στην έμφυλη βία έως τις κινητοποιήσεις ενάντια στον αστικό εξευγενισμό. Ο αντικαπιταλιστικός φεμινισμός των συγγραφέων στοχεύει σε «μια νέα οργάνωση της οικιακής εργασίας και φροντίδας» με ορίζοντα την ανατροπή της πρωταρχικότητας της σφαίρας της παραγωγής εναντι της αναπαραγωγής, που λόγω της άμεσης παραγωγής κέρδους είναι δομικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού.

Συλλαμβάνοντας υπό το πρίσμα των αγώνων για την κοινωνική αναπαραγωγή τις ποικίλομορφες κινητοποιήσεις που ξεσπούν σε διάφορα πεδία και γύρω από διαφορετικές αντιθέσεις, οι συγγραφείς καταλήγουν σε μία προσέγγιση που μοιάζει να απηχεί αυτή της Άντζελας Ντέιβις στο «Γυναίκες, Φυλή & Τάξη»: διαφορετικές εκμεταλλεύσεις και καταπιέσεις παλεύονται μαζί, αλληλοσυνδέονται και αλληλοενισχύονται, δεν μπορούμε να σταματήσουμε κάποια από αυτές εγκαταλείποντας τον αγώνα για τις άλλες, συνεπώς παλεύουμε για να τις εξαλείψουμε ταυτόχρονα. Παρομοίως και οι αγώνες για τον μισθό, για την προστασία του περιβάλλοντος, για την ουσιαστική δημοκρατία, ενάντια στην έμφυλη βία, ενάντια στον ρατσισμό, τον ιμπεριαλισμό και τον πόλεμο, κ.λπ. αλληλοδιαπλέκονται και αλληλοτροφοδοτούνται, δεν διακρίνονται σε πρωτεύοντες και δευτερεύοντες, αλλά αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα ενός ενιαίου αντικαπιταλιστικού αγώνα. Για τις συγγραφείς, ενώ οι καταπιέσεις είναι πολλαπλές, αυτές δεν διαμορφώνουν μια «αδρή, ενδεχομενική πληθυντικότητα», αλλά ένα εν δυνάμει ενιαίο υποκείμενο αντικαπιταλιστικής πάλης, καθώς όλες είναι ριζωμένες στον καπιταλισμό. Η πολιτική πρόταση για τη συγκρότηση αυτού του υποκειμένου περνάει μέσα από την αναγνώριση της πολλαπλότητας και της διαφοράς του, απορρίπτοντας μια σύλληψη της τάξης ως αφηρημένης και

ομοιογενούς οντότητας, προωθώντας μια πολιτική συμμαχιών των επιμέρους κινημάτων -και ειδικά των αριστερών και αντικαπιταλιστικών ρευμάτων εντός τους- και στοχεύοντας στην καθολικοποίησή τους με την κατάδειξη του καπιταλισμού ως τη βάση κάθε επιμέρους καταπίεσης.

Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό του σύγχρονου φεμινιστικού κινήματος είναι η ανάδυση ενός νέου υποκειμένου διεκδίκησης δικαιωμάτων. Διευφυλικά άτομα και άτομα μη συμμορφούμενα ως προς το φύλο, όπως το θέτουν οι συγγραφείς, αμφισβητούν την κοινωνικά υποχωρητική συμμόρφωση του κοινωνικού φύλου με το βιολογικό και ευρύτερα το δυϊστικό δίπολο του φύλου. Ο επίσημα θεσμοθετημένος έμφυλος δυϊσμός και η ετεροκανονικότητα ανήκει, σύμφωνα με τις συγγραφείς, στους «νέους αστικούς κανόνες και τρόπους ελέγχου», τους οποίους επώασε ο καπιταλισμός, αναδιαμορφώνοντας όλη την κοινωνία, με σημείο καμπής την καθοριστική για τη γέννησή του κίνηση του αυστηρού διαχωρισμού της σφαίρας της παραγωγής από τη σφαίρα της αναπαραγωγής. Παρόλο που στη συνέχεια πλευρές της αναπαραγωγικής εργασίας εμπορευματοποιούνται, οι γυναίκες στρατολογούνται στη μισθωτή εργασία αναγκασμένες όμως να δουλεύουν και τη «δεύτερη βάρδια», και το κεφάλαιο «δεν αντιτίθεται αδιάλλακτα πλέον στη διαμόρφωση κουρί και μη σις σεξουαλικών/έμφυλων σχηματισμών», ο καπιταλισμός ούτε υπήρξε, ούτε αποτελεί ρεύμα χειραφέτησης. Η ομοκανονικότητα, η συμμόρφωση γκέι και λεσβιών με το πρότυπο της μονογαμικής οικογένειας που συμμετέχει στην καπιταλιστική κατανάλωση και το ροζ ξέπλυμα του συστήματος που συνυπάρχει με τη συνεχιζόμενη καταπίεση των φτωχών και έγχρωμων κουίρ ανθρώπων, αποτελούν τη φιλελεύθερη εκδοχή του σύγχρονου καπιταλισμού, κατά τις συγγραφείς. Η πολιτική πρότασή τους είναι ο αγώνας για την απελευθέρωση της σεξουαλικότητας όχι μόνο από τις κανονιστικές οικογενειακές μορφές αλλά και από τους ταξικούς, έμφυλους και φυλετικούς περιορισμούς, η διασφάλιση της υλικής

βάσης της σεξουαλικής απελευθέρωσης και ο ανασχεδιασμός της δημόσιας στήριξης της κοινωνικής αναπαραγωγής ώστε να συμπεριλαμβάνει το νέο εύρος οικογενειακών και προσωπικών σχέσεων.

Το *Μανιφέστο «Φεμινισμός για το 99%»* είναι γραμμένο σε απλή και καθημερινή γλώσσα ώστε να απευθύνεται σε ακροατήρια ευρύτερα όσων έχουν εξοικείωση με τη θεωρία και την κινηματική πρακτική του φεμινισμού. Το θεωρητικό σχήμα που υποστηρίζει, εντάσσοντας στην αναπαραγωγή πρακτικά τα πάντα εκτός από την παραγωγή, επιτρέπει να εντάσσονται στις μαρξιστικές αναλυτικές κατηγορίες ετερογενείς δομές εκμετάλλευσης και καταπίεσης, παράγοντας μια ενιαία θεωρία αρκετά ευέλικτη ώστε να αποφεύγει τους απλοϊκούς αναγωγισμούς και ικανή να ενσωματώνει διαφορετικές επεξεργασίες και θεωρητικές παραδόσεις. Το πόσο πειστική είναι αυτή η προσέγγιση είναι στην κρίση κάθε αναγνώστριας. Το κείμενο συνομιλεί με πολλά από τα διαφορετικά αγωνιστικά φεμινιστικά θεωρητικά ρεύματα, επιμένοντας στα κοινά σημεία και όχι στις υπαρκτές διαφορές που βαθαίνουν τη συζήτηση. Από υλιστική οπτική γωνία θα λέγαμε ότι οι διαφορές αυτές αντανακλούν σε τελική ανάλυση πέρα από αντιθέσεις στον κόσμο των ιδεών, και διαφορετικά συμφέροντα με την ευρεία έννοια, που διασχίζουν αυτό το καθόλου ενιαίο 99% της κοινωνίας στο οποίο απευθύνονται οι συγγραφείς. Επειδή οι τελευταίες δεν είναι αφελείς, αναγνωρίζουν ότι «οι διαφορές, οι ανισότητες και οι ιεραρχίες που ενυπάρχουν στις καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις πράγματι προκαλούν συγκρούσεις συμφερόντων ανάμεσα σε όσες και όσους υφίστανται καταπίεση και εκμετάλλευση». Η συγκρότηση του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου σε έναν κόσμο που από διάφορες απόψεις είναι πιο κατακερματισμένος και ανομοιογενής από την εποχή που ο Μαρξ και ο Ένγκελς έγραφαν το δικό τους μανιφέστο, αποτελεί ένα σύνθετο έργο, το οποίο δεν θα είναι απλά θεωρητικό αλλά πάνω από όλα θα υπόκειται και στην κρίσιμη δοκιμασία της πράξης. **T**